

NALEZLJIVE BOLEZNI

Alenka Kraigher*, Ada Hočvar-Grom**

UDK 616.9:312.6 (497.12)

Pri spremljanju nalezljivih bolezni ugotovljamo njihovo razširjenost, značilnosti, oblike ter načine pojavljanja in širjenja. Pred tem sistematično zbiramo in analiziramo podatke o zbolelih in umrlih za nalezljivimi boleznimi, podatke, dobljene s poizvedovanjem in razjasnjevanjem epidemij in posamičnih primerov bolezni in podatke o opravljenih ukrepih za preprečevanje širjenja bolezni.

Podatki o obolevnosti in umrljivosti za nalezljivimi boleznimi v Sloveniji kažejo, da so te še vedno zdravstveni problem. S sistematičnim in doslednim izvajanjem ukrepov za preprečevanje pojavljanja in širjenja nalezljivih bolezni postopno zmanjšujemo njihovo pojavljanje in razširjenost. Leta 1994 je bilo registriranih 39 636 zbolelih za nalezljivimi boleznimi, od tega je 32 ljudi umrlo. Karantenskih bolezni, davice, otroške paralize, tetanusa pri otrocih, vraničnega prisada, bruceloze in stekline ni bilo. Bilo je 41 epidemij nalezljivih bolezni, kar je največ v zadnjih petih letih. V epidemijah je leta 1994 zbolelo 1863 ljudi.

Na podlagi podatkov, pridobljenih s sistematičnim spremljanjem nalezljivih bolezni, in zaradi naravnih žarišč ocenjujemo, da obstajajo nekateri pogoji za pojav in širjenje bolezni, med njimi tudi takih, ki jih že vrsto let ni bilo.

Spremljanje in zatiranje nekaterih nalezljivih bolezni v Sloveniji poteka že stoletja. Pri varovanju prebivalstva pred nalezljivimi boleznimi upoštevamo spoznanja sodobne medicine, hkrati pa se stalno izvaja vrsta že dolgo znanih splošnih in usmerjenih preventivnih ukrepov. Med najpomembnejše sodita nadzor in spremljanje nalezljivih bolezni z nenehnim opazovanjem pojavljanja in širjenja posameznih nalezljivih bolezni in vključujeta:

- sistematično zbiranje in analiziranje podatkov o obolevnosti in umrljivosti zaradi posameznih nalezljivih bolezni
- posebna poročila, pripravljena na podlagi terenskega poizvedovanja ob pojavu vsake epidemije in nekaterih vrst nalezljivih bolezni
- laboratorijsko izolacijo in identifikacijo povzročiteljev
- zbiranje podatkov o opravljeni aktivni in/ali pasivni zaščiti pred nalezljivimi boleznimi in drugih zaščitnih ukrepov za varstvo pred boleznimi.

Podatke o nalezljivih boleznih zbirajo območni zavodi za zdravstveno varstvo in jih s pomočjo računalniškega informacijskega sistema pošiljajo v Center za nalezljive bolezni na Inštitutu za varovanje zdravja v Ljubljani.

Obvladovanje nalezljivih bolezni je urejeno z zakonskimi predpisi in mednarodnimi konvencijami. Prva zakonska določila o zatiranju nalezljivih bolezni pri nas so iz začetka 18. stoletja, tik pred sprejemom pa je novi zakon o nalezljivih boleznih.

Z zakonom o preprečevanju in obvladovanju nalezljivih bolezni so določeni splošni in posebni ukrepi za preprečevanje in obvladovanje nalezljivih bolezni.

Splošni ukrepi so:

- zagotavljanje zdravstveno ustrezne pitne vode ter živil in predmetov splošne uporabe
- zagotavljanje kakovosti zraka v zaprtih prostorih

- sanitarno kemično in sanitarno higienško vzdrževanje javnih objektov, sredstev javnega prometa in javnih površin, preventivna dezinfekcija, dezinskcija in deratizacija

- ravnanje z odpadki na način, ki ne ogroža zdravja ljudi in ne povzroča čezmerne obremenitve okolja.

Posebni ukrepi za preprečevanje in obvladovanje nalezljivih bolezni so:

- usmerjena zdravstvena vzgoja in svetovanje
- zgodnje odkrivanje virov okužbe in bolnikov z nalezljivimi boleznimi ter postavitve diagnoze
- epidemiološka preiskava
- osamitev (izolacija), karantena, obvezno zdravljenje ter poseben prevoz bolnikov
- cepljenje (imunizacija in imunoprofilaksa) ter zaščita z zdravili (kemoprofilaksa)
- dezinfekcija, dezinskcija in deratizacija
- obvezni zdravstveni pregledi in drugo.

Nalezljive bolezni v Sloveniji v letih 1990 - 1994

Število prijavljenih nalezljivih bolezni v letih 1990 - 1994

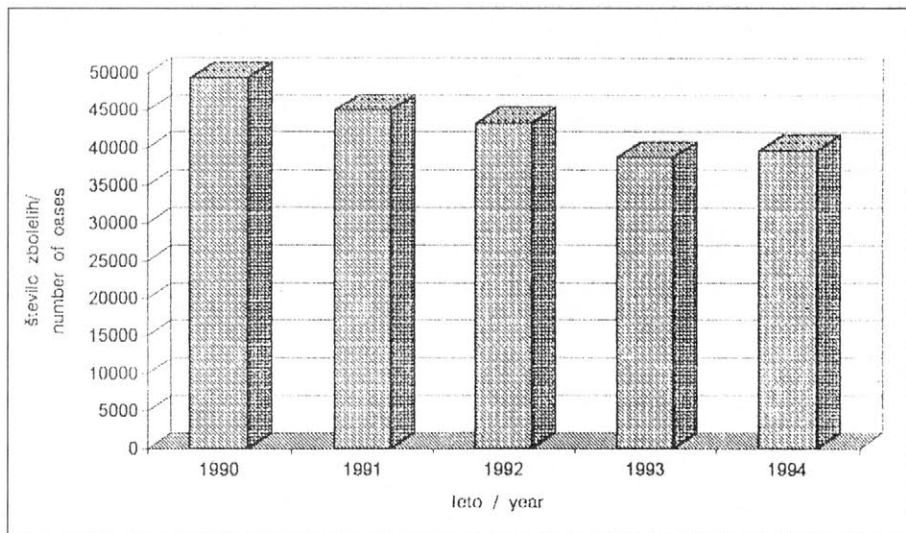
Število prijav nalezljivih bolezni, ki jih je po zakonu obvezno prijaviti, se je v Sloveniji v zadnjih petih letih iz leta v leto zmanjševalo. Leta 1990 je bilo prijavljenih še 49 375 primerov nalezljivih bolezni, leta 1994 pa 39 636, kar je 1,2-krat manj (slika 1).

Letna stopnja obolevnosti je bila leta 1994 1992,2 na 100 000 prebivalcev. Pri tem niso upoštevani oboleli za tuberkulozo, aidsem in spolno prenesenimi boleznimi, ki jih spremljamo posebej.

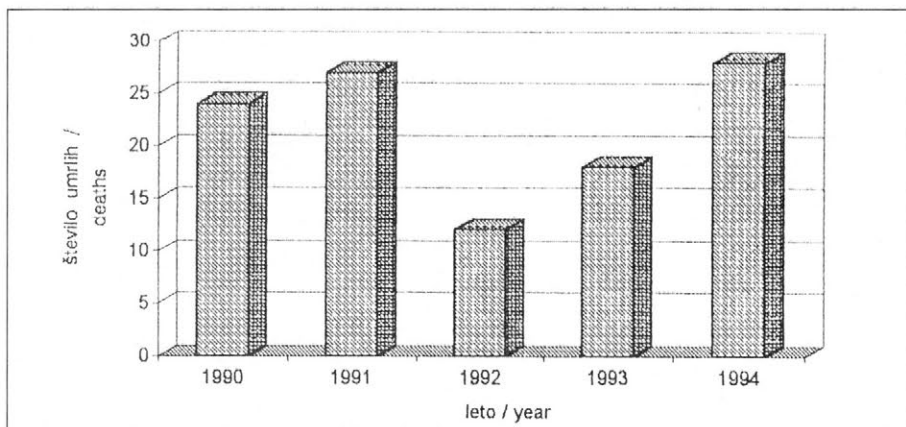
V zadnjih petih letih ni bil v Sloveniji prijavljen noben primer davice, otroške paralize, antraksa, bruceloze, stekline in noben primer karantenskih bolezni.

Deset najpogosteje prijavljenih nalezljivih bolezni

Med desetimi najpogosteje prijavljenimi boleznimi v zadnjih petih letih so bile vsa leta na prvem mestu norice in na drugem enterokolitis. Tudi diagnoze na preostalih osmih mestih so se v glavnem iz leta v leto ponavljale, le njihov vrstni red se je nekoliko spreminjal. Med njimi so bile salmoneloze, virusne in bakterijske črevesne nalezljive bolezni, škrlatinka, lymška boreliozna, streptokokna angina, mikrosporija in garje.

Slika 1. Prijavljene nalezljive bolezni v Sloveniji v letih 1990 - 1994
 Figure 1. Reported infectious diseases in Slovenia in the period 1990 - 1994

Slika 2. Umrli zaradi nalezljivih bolezni v letih 1990 - 1994
 Figure 2. Deaths associated with infectious diseases in the period 1990 - 1994

Leta 1994 je bilo prijavljenih 34 678 primerov desetih najpogostejših bolezni, kar je 87,5 % vseh nalezljivih bolezni, prijavljenih v tem letu.

Število umrlih zaradi nalezljivih bolezni

Število umrlih zaradi nalezljivih bolezni se - v nasprotju s številom prijav - ne zmanjšuje, temveč se zadnja leta celo zvečuje (slika 2).

Leta 1994 je zaradi nalezljivih bolezni umrlo največ ljudi v zadnjih petih letih. Če k temu prištejemo še štiri umrle zaradi aidsa (spremljamo jih posebej), je leta 1994 zaradi nalezljivih bolezni v Sloveniji umrlo kar 32 ljudi, to pa je največ po letu 1969.

Nalezljive bolezni, proti katerim se izvaja obvezno cepljenje

V Sloveniji je obvezno cepljenje proti tuberkulozi, davici, tetanusu, oslovskemu kašlju, otroški paralizi, ošpicam, mumpsu in rdečkam, klopnemu meningoencefalitisu, steklini in še nekaterim drugim boleznim.

Zaradi dolgoletnega uspešnega cepljenja pri nas ni več davice, otroške paralize, in

Preglednica 1. Deset najpogostejše prijavljenih nalezljivih bolezni v Sloveniji leta 1994, število prijav in obolevnost na 100 000 prebivalcev

Table 1. The ten most common infectious diseases in Slovenia in 1994, including the number of cases and mortality rates per 100,000 inhabitants

Diagnoza Diagnosis	Štev. prijav Cases	Obolevnost na 100 000 preb./Morbidity rate/100,000 inhab.
Norice/Chickenpox	11 086	557,2
Gastroenterokolitis/Gastroenterocolitis	8349	419,6
Salmoneloze/Salmonellosis	3025	152,0
Lymška borelijoza/Lyme boreliosis	2731	137,3
Akutni faringitis/Pharyngitis acuta	2061	103,5
Škrlatinka/Scarlet fever	1908	95,9
Bakterijske črevesne bolezni/Bacterial diseases of the intestinal tract	1634	82,1
Virusne črevesne bolezni/Viral diseases of the intestinal tract	1415	71,1
Mikrosporija/Microsporosis	1357	68,2
Garje/Scabies	1112	56,9
Skupaj/Total	34 678	1743,0

Preglednica 2. Prijavljeni primeri ošpic v letih 1990 - 1994

Table 2. Reported cases of measles in the period 1990 - 1994

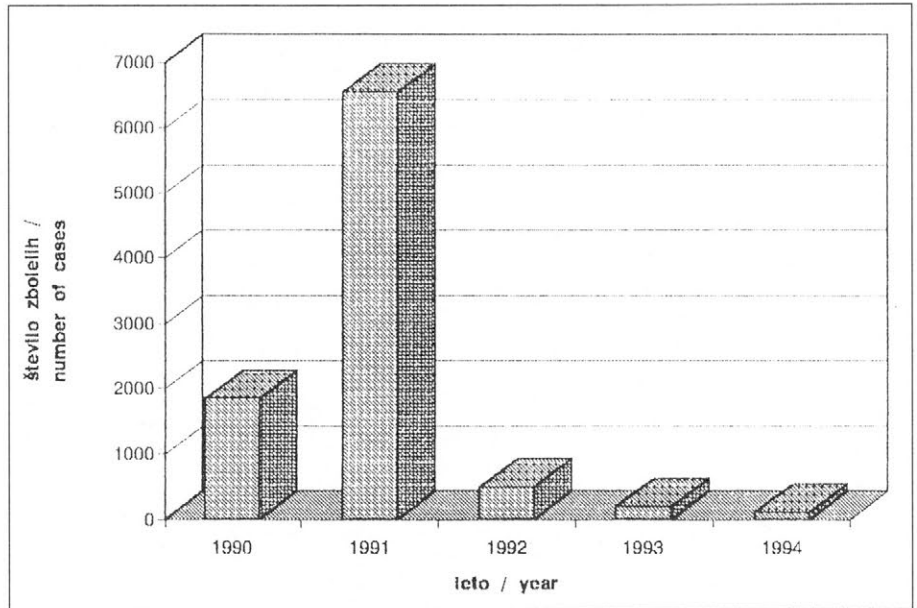
Leto/Year	1990	1991	1992	1993	1994
Štev. prijav/Reported cases	92	32	10	7	133
Obolevnost na 100 000 Preb./Morbidity rate/100,000	4,6	1,6	0,5	0,3	6,7
Štev. umrlih/Deaths	0	0	0	0	1
Umrlijnost na 100000 preb./Morality rate/100,000	0	0	0	0	0,05

tetanusu pri ljudeh, mlajših od 50 let. Število zbolelih za drugimi nalezljivimi boleznimi, proti katerim cepimo pa se tudi iz leta v leto zmanjšuje.

Rdečke

Po uvedbi obveznega cepljenja proti rdečkam za otroke obeh spolov v drugem letu starosti in pred vstopom v prvi razred osnovne šole ter v sedmem razredu osnovne šole leta 1990 smo dve leti pozneje ugotovili znatno zmanjšanje števila prijav te bolezni. Število obolelih se je v naslednjih letih še naprej zmanjševalo. Leta 1994 je bilo le 119 prijav rdečk oziroma 5,9 primerov na 100 000 prebivalcev (slika 3).

Med zbolelimi za rdečkami je bilo največ otrok, starih od 0 do 2 leti, ki proti rdečkam še niso bili cepljeni. Po letu 1991 se je število zbolelih zmanjšalo (preglednica 2). Manj primerov bolezni je predvsem pri otrocih, starih od 2 do 7 let.

Slika 3. Prijavljeni primeri rdečk v letih 1990–1994
Figure 3. Reported cases of rubella in the period 1990–1994

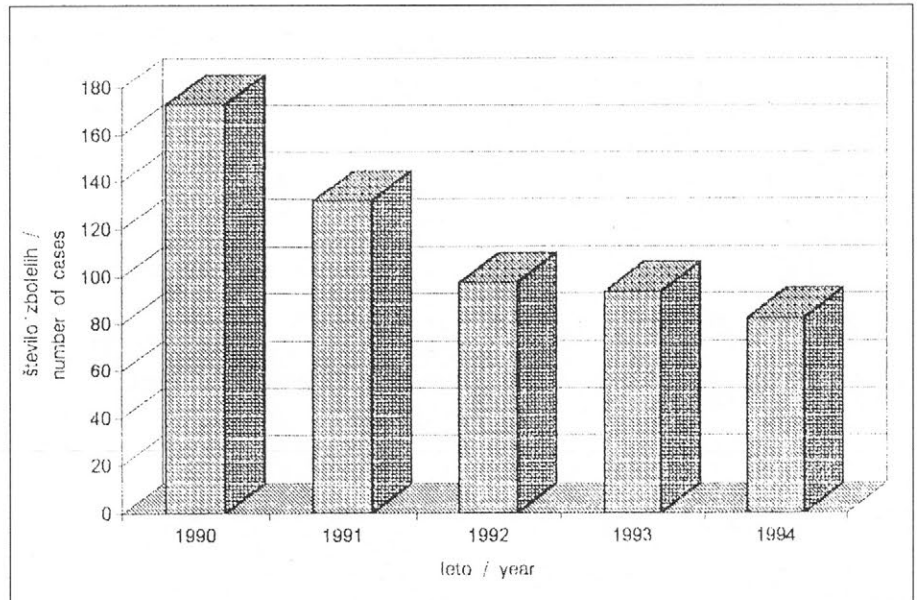
Ošpice

Leta 1994 je bilo v Sloveniji prijavljenih kar 133 primerov ošpic. Septembra se je na novomeškem območju začela epidemija ošpic, ki se je ob koncu leta razširila na Kočevsko in Vipavsko ter na začetku leta 1995 zajela vse regije razen Koroške. Do izbruha epidemije je bilo leta 1994 v vsej Sloveniji prijavljenih samo šest primerov ošpic, leta 1993 pa celo samo sedem primerov (preglednica 2).

V epidemiji zboleli za ošpicami so bili iz vseh starostnih skupin do 54 let, med njimi je bilo 72 otrok do 14. leta starosti.

Zbolevali so predvsem ljudje, ki proti ošpicam niso bili cepljeni, ali pa so bili cepljeni s samo enim odmerkom monovalentnega cepiva proti ošpicam.

V začetku novembra 1994 je zaradi ošpic umrl 28-letni možki iz novomeške regije.

Slika 4. Prijavljeni primeri mumpsa v letih 1990–1994
Figure 4. Reported cases of mumps in the period 1990–1994

Mumps

Tudi število prijavljenih primerov mumpsa se v zadnjih letih zmanjšuje. Leta 1994 je bilo prijavljenih le 82 primerov, kar je 2,1 - krat manj kot pred petimi leti (slika 4). Med prijavljenimi je bilo največ otrok do 15. leta starosti.

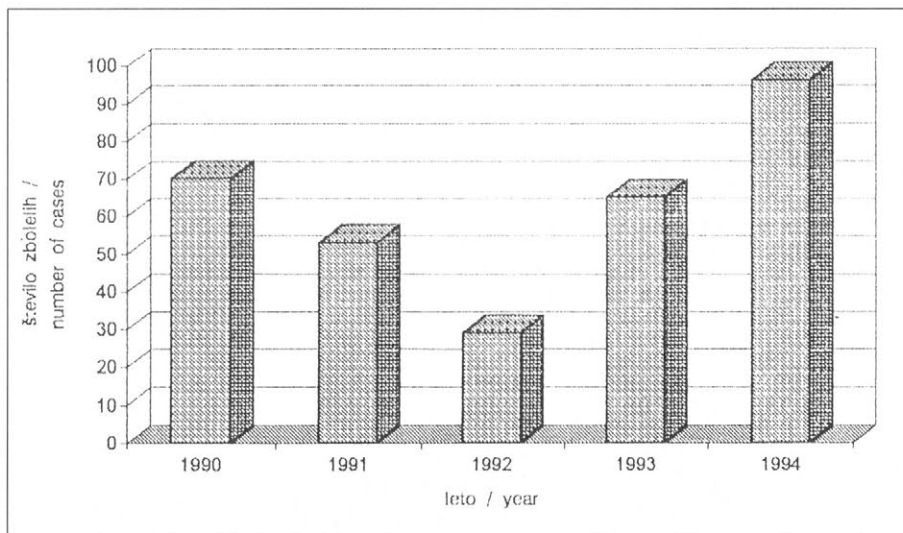
Oslovski kašelj

Število prijav oslovskega kašlja se je v zadnjih treh letih opazovanega obdobja začelo spet zvečevati. Leta 1994 je bilo prijavljenih 96 primerov, kar je največ v zadnjih petih letih in za 32,3 % več kot leta 1993 (slika 5).

Večina zbolelih za oslovskim kašljem so otroci do 12. leta starosti, med njimi je največ otrok, starih manj kot dve leti. Zbolevalo predvsem otroci, ki proti oslovskemu kašlju niso bili cepljeni ali pa so bili cepljeni nepopolno.

Preglednica 3. Prijavljeni primeri gnojnega meningitisa po povzročiteljih v letih 1990 - 1994
Table 3. Reported cases of bacterial meningitis by causative agent in the period 1990 - 1994

Povzročitelj/Causative agent	1990	1991	1992	1993	1994
Neisseria meningitidis	13	16	9	19	3
Haemophilus influenzae	4	8	10	2	4
Pneumococcus	10	14	10	9	5
Streptococcus	3	3	1	3	5
Staphylococcus	0	0	1	0	1
Druge bakterije/Other bacterium	2	6	4	1	14
Ni znan/Unknovn	52	39	27	47	48
Skupaj/Total	84	86	62	81	80

Slika 5. Prijavljeni primeri oslovskega kašlja v letih 1990 - 1994
Figure 5. Reported cases of whooping cough in the period 1990 - 1994

Gnojni meningitis, ki ga povzročajo Haemophilus influenzae, Streptococcus pneumoniae in Neisseria meningitidis

Inkapsulirane bakterije, npr. Haemophilus influenzae, Neisseria meningitidis in Streptococcus pneumoniae, povzročajo večino bakterijskih meningitisov znane etiologije pri otrocih od enega meseca do štirih let pri nas. Bolezni vseh treh povzročiteljev so hude, zvečuje se prevalenca odpornih sevov, možne pa so tudi trajne posledice, zato posvečamo tem povzročiteljem posebno pozornost. Cilj preučevanja je oceniti incidenco in najpogostejše serotipe/serogrupe, obolev-

nost in stopnjo ogroženosti zaradi izoblikovanja strategije cepljenja.

Leta 1994 je bilo v Sloveniji prijavljenih 80 primerov gnojnega meningitisa, kar je približno toliko kot v vsakem letu zadnjih petih let. V tem obdobju sta bila največkrat kot povzročitelja izolirana meningokok in pnevmokok. Še vedno pa ostaja pri večini primerov gnojnega meningitisa povzročitelj neznan (preglednica 3).

Največ prijav gnojnih meningitisov je v starostnih skupinah do 5 let oziroma do 10 let.

Meningokokni meningitis in meningokokna sepsa

Leta 1994 so bili prijavljeni trije primeri meningokoknega meningitisa, kar je najmanj v zadnjih petih letih. Pri nas je zaenkrat povzročitelj vseh infekcij meningokok iz skupine B. Število prijav meningokokne sepse pa je v zadnjih petih letih med 7 prijav leta 1993 in 13 leta 1990.

Tuberkuloza

Podatke o tuberkulozi v Sloveniji nam posreduje Inštitut za pljučne bolezni in tuberkulozo Golnik, ki vodi register za tuberkulozo.

Tuberkuloza je pri nas (v primerjavi z drugimi razvitimi državami) pogosta, zato ji je treba posvetiti posebno pozornost.

Leta 1994 je bilo v Sloveniji prijavljenih 526 primerov aktivne tuberkuloze, kar je najmanj v zadnjih petih letih. Med njimi je bilo 477 novoodkritih primerov (36 beguncev) in 49 ponovitev (preglednica 4).

Največ zbolelih za pljučno tuberkulozo je starih 35 do 44 let, največ zbolelih za nepljučno tuberkulozo pa več kot 65 let.

Črevesne nalezljive bolezni

Črevesne nalezljive bolezni so v Sloveniji še vedno žgoč problem, saj zaradi njih zboli vsako leto vse več ljudi (slika 6). Leta 1994 je bilo prijavljenih 15 607 primerov črevesnih nalezljivih bolezni, kar je 16,6 % več kot leta 1990.

Gastroenterokolitis

To je opisna klinična diagnoza, ki jo uporabljamo v vseh primerih črevesne infekcije, ko povzročitelj ni bil izoliran, bodisi zato, ker izolacija povzročitelja ni bila uspešna, bodisi biološki material sploh ni bil laboratorijsko preiskan.

Salmoneloza

Salmoneloze so v Sloveniji zelo pogoste. So velik problem, čeprav se je leta 1994 v primerjavi z letom 1993 njihovo število zmanjšalo za 10 %. Leta 1994 je bilo 3025 prijav salmoneloznih bolezni, med njimi 2586 primerov (85,5 %) salmoneloznega enteritisa, v 427 primerih (14,1 %) salmonelna infekcija ni bila določena, v 9 primerih (0,3 %) je bila druga opredeljena lokacija salmonelne infekcije in v 1 primeru (0,03 %) salmonelna sepsa. Leta 1994 sta zaradi okužbe s salmonelo umrli dva človeka.

Okužbe s salmonelami bomo lahko obvladali le z nenehnim seznanjanjem prebivalstva s pravili osebne higiene ter higienskega režima pri pripravi hrane.

Še posebej veliko pozornost bo treba nameniti obratom za proizvodnjo in promet z živili, ki morajo imeti ustrezno sanitarno

Preglednica 4. Število bolnikov z aktivno tuberkulozo (novoodkrita in ponovitve) v letih 1990 - 1994

Table 4. Newly reported cases of active tuberculosis (new and repeat cases) in the period 1990 - 1994

Leta / Štev. prijav / Year/Reported cases	1990	1991	1992	1993	1994
Pljučna tuberkuloza/Pulmonary tuberculosis	659	535	630*	487*	425*
Nepljučna tuberkuloza/Extrapulmonary tuberculosis	63	48	46*	91*	101*
Skupaj/Total	722	583	676*	578*	526*

*prišteti je 36 beguncev

higiensko urejene prostore ter zagotavljati higienske pogoje za delo.

Temeljno pri tem postaja izobraževanje in preverjanje znanja zaposlenih glede načinov širjenja povzročiteljev nalezljivih bolezni in možnosti njihovega preprečevanja ter dosledno upoštevanje tega znanja pri delu.

Okužbe z *Giardio lamblio* (lamblijoza)

Tudi okužbe z *Giardio lamblio* so v zadnjih letih zelo pogoste, saj so bile leta 1994 na petem mestu po številu prijav med črevesnimi nalezljivimi boleznimi, leta 1993 pa jih je bilo še za 5,9 % več. Pri veliko okužbah bolezenskih znamenj ni in nosilce parazita največkrat ugotovijo ob obveznih zdravstvenih pregledih ljudi, ki so pod zdravstvenim nadzorom.

Šigeloz (griza)

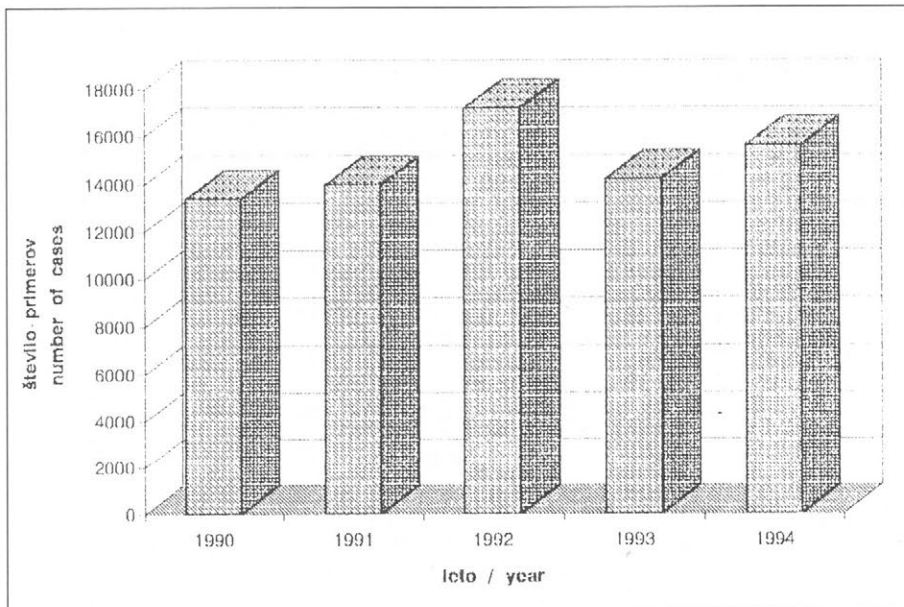
Število primerov šigeloze se v Sloveniji zadnja letih zmanjšuje. To je verjetno posledica boljših higienskih pogojev, zlasti glede preskrbe s pitno vodo in urejenosti kanalizacije, ter ne nazadnje tudi večje prosvetljenosti prebivalstva. Leta 1994 je bilo prijavljenih 85 primerov šigeloze, kar je 28,6 % manj kot leta 1994. Zbolevajo predvsem otroci do petega leta starosti.

Botulizem

V zadnjih petih letih je bilo v Sloveniji prijavljenih 18 primerov botulizma, največ leta 1991, ko jih je bilo kar osem. Vir okužbe so bili v večini primerov doma neustrezno pripravljene suhomesnate izdelki.

Parazitne nalezljive bolezni

Število parazitnih nalezljivih bolezni se zadnja leta v Sloveniji zvečuje. Leta 1994 je bilo prijavljenih 1853 primerov, kar je

Slika 6. Prijavljene črevesne nalezljive bolezni v letih 1990 - 1994
Figure 6. Reported cases of infectious diseases in the period 1990 - 1994

3,2 % več kot leta 1993 in 51,5 % več kot leta 1990.

Infestacija s paraziti poteka pogosto neopazno in tudi prijavljanje je velikokrat zelo nedosledno, zato je ocena stanja le orientacijska. Največ je prijav garij in lamblijoze, zadnja leta je vse več primerov infestacij z *Enterobiusom vermikularisom*, vendar ocenjujemo, da je pogostnost teh bolezni dejansko še precej večja.

Zoonoze

Zoonoze so okužbe oz. nalezljive bolezni, ki se prenašajo med vretenčarji in ljudmi. V zadnjih petih letih je v Sloveniji vsako leto prijavljenih približno 6000 primerov. Leta 1990 jih je bilo prijavljenih 6939, leta 1994 pa 6323, kar je za 8,9 % manj (slika 7). Med prijavljenimi zoonozami je največ primerov salmoneloz, nato mikrosporije in

kampilobakterioze. Te tri bolezni predstavljajo okrog 90 % vseh prijavljenih zoonoz v Sloveniji.

V zadnjih petih letih v Sloveniji ni bil prijavljen noben primer stekline, tularemije ali bruceloze pri človeku.

Tetanus

Leta 1994 je za tetanusom v Sloveniji zbolelo 13 ljudi, kar je največ v zadnjih petih letih (preglednica 6). Zbolevajo predvsem starejši od 50 let, ki proti tetanusu niso bili cepljeni. Že vrsto let v Sloveniji ni bilo primera neonatalnega tetanusa.

Leptospiroza

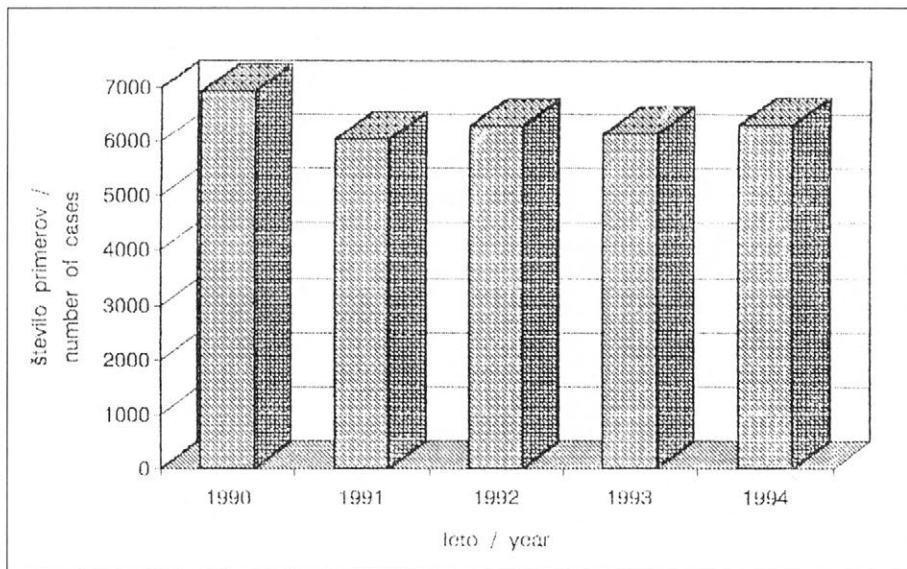
V Sloveniji imamo tudi endemski žarišči leptospiroze (murskosoboška in novogoriška regija). Na teh območjih je bilo v zadnjih petih letih 26 primerov leptospiroze, največ leta 1990 - devet primerov. V obeh

Preglednica 5. Najpogosteje prijavljene črevesne nalezljive bolezni v letih 1993 - 1994, število prijav in obolevnost na 100 000 prebivalcev

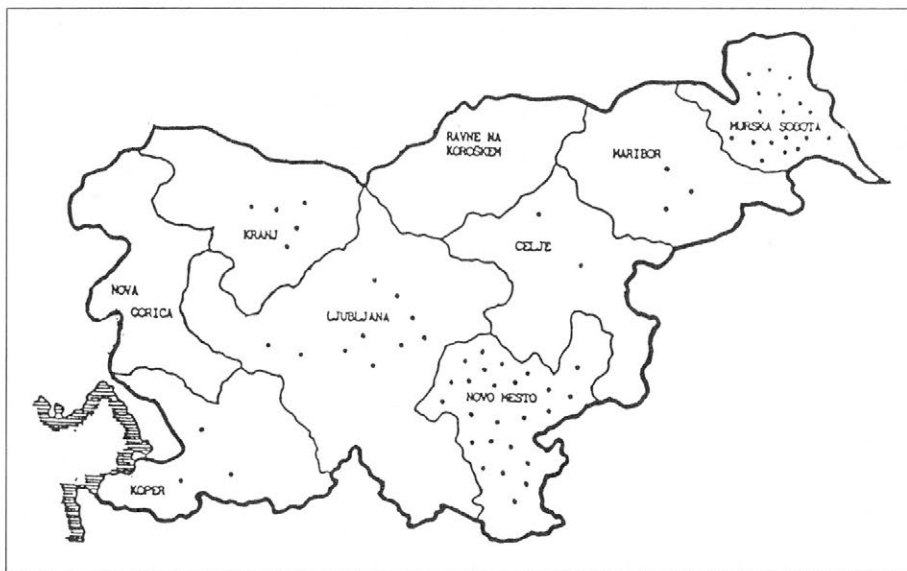
Table 5. The most commonly reported infectious diseases in the period 1993 - 1994, including number of cases and morbidity rate per 100,000 inhabitants

Diagnoza/Diagnosis	Leto/Year Štev. prijav/ No. of faces	1994 Obolevnost/ Morbidity	Leto/Year Štev. prijav/ No. of faces	1993 Obolevnost/ Morbidity
Gastroenterokolitis/Gastroenterocolitis*	8349	419,6	6884	350,1
Salmoneloza/Salmonellosis	3025	152,0	3371	171,5
Rotaviroza/Rotaviral enteritis	1368	68,8	1011	51,4
Kampilobakterioza/Campylobacteriosis	1349	67,8	1294	65,8
Lamblijoza/Lambliasis	481	24,2	511	26,0
Okužba s hrano/Food poisoning	460	23,1	648	33,0
Črevesne bakterijske okužbe/Bacterial intestinal infections	127	6,4	-	-
Črevesne okužbe, ki jih povzroča <i>Escherichia coli</i> / Intestinal infections caused by <i>E. coli</i>	121	6,1	103	5,2
Šigeloz (griza)/Shigellosis	85	4,3	119	6,0
Hepatitis A/Hepatitis A	72	3,6	132	11,8

* gastroenterokolitis, pri katerem povzročitelj ni bil izoliran

Slika 7. Prijavljene zoonoze v letih 1990 - 1994
Figure 7. Reported cases of zoonosis in the period 1990 - 1994

Slika 8. Prijavljeni primeri hemoragijske mrzlice z ledvičnim sindromom v letih 1983 - 1984 po območjih okužbe
Figure 8. Reported cases of hemorrhagic fever with renal syndrome by infectious region in the period 1990 - 1994

žariščih so okužbi izpostavljeni avtohtoni prebivalci in občasni obiskovalci.

Hemoragijska mrzlica z ledvičnim sindromom

Hemoragijska mrzlica z ledvičnim sindromom je v Sloveniji znana od leta 1952, ko je bil odkrit prvi bolnik, sezonski gozdni delavec na Pohorju. Podnebni pogoji, konfiguracija terena, glodalci in način živ-

ljenja ljudi, ki so v stalnem stiku z naravo, omogočajo obstoj naravnih žarišč bolezni in tudi okužbo ljudi. Po letu 1985 se je začelo zanimanje za to bolezen zvečevati, saj je bila odkrita pri treh bolnikih, od katerih je eden umrl pred odvzemom drugega serumskega vzorca. Retrospektivna raziskava je pojasnila bolezen še pri treh zbolelih leta 1983. Leta 1986 smo registrirali dva bolnika, leta 1987 pa osem. Leta 1988 je bilo pet bolnikov s hemoragijsko

mrzlico z ledvičnim sindromom, leta 1989 devet, leta 1990 sedem, od katerih je eden umrl, leta 1991 je en zbolel, leta 1992 pa jih je doslej v enem letu zbolelo največ, in sicer deset, en bolnik je umrl. Tudi naslednje leto je zbolelo devet ljudi, vendar ni nihče umrl. Leta 1994 smo prejeli štiri prijave hemoragijske mrzlice z ledvičnim sindromom (slika 8).

Pri nas sta zaenkrat znani dve naravni žarišči, in sicer v severovzhodni in jugovzhodni Sloveniji. Obe območji sta izrazito ruralni s številnimi vinogradi in poljedelskimi površinami. Teren je hribovit, travnat, pa tudi porasel z listnatim gozdom in grmičevjem. Okužbi je izpostavljeno avtohtono prebivalstvo zaradi kmečkih opravil in dela na polju, v vinogradih in gozdovih. Pogoste pa so tudi okužbe ljudi, ki so na endemskih območjih le občasno.

Listerioza

Okužbe s hrano, kontaminirano z *Listeria monocitogenes*, so zaenkrat zelo redke, v zadnjih petih letih so bili prijavljeni le štirje primeri. Po izkušnjah drugih držav lahko v prihodnje pričakujemo, da bo bolezen pogostejša. To potrjujejo tudi sistematične raziskave kritičnih živil, mesa in mlečnih izdelkov ter zelenjave, ki kažejo, da bo treba v prihodnje nameniti veliko pozornosti osveščanju prebivalstva glede priprave živil. Še zlasti pa bo treba zagotavljati varnost zdravja ljudi z ustrezno ureditvijo prostorov in režimom dela v živilski industriji. Na prvem mestu pa je prosvetljevanje, izobraževanje in motivacija zaposlenih.

Transmisivne nalezljive bolezni

Transmisivne nalezljive bolezni so tiste, katerih povzročitelje prenaša mrčes, klopi in komarji.

V Sloveniji sta med njimi najpomembnejša klopni meningoencefalitis in lymška borelijoza.

Malarija je v Sloveniji izkoreninjena, zato za njo zbolijo le potniki iz Afrike, Azije in Južne Amerike ter z nekaterih tropskih otokov, kjer je bolezen zelo razširjena.

Klopni meningoencefalitis

Klopni meningoencefalitis je pri nas endemska bolezen. Prenašajo jo klopi, ki

Preglednica 6. Prijavljeni primeri tetanusa v letih 1990 - 1994

Table 6. Reported cases of tetanus in the period 1990 - 1994

Leto/Year	1990	1991	1992	1993	1994
Štev. prijav/No. of cases	10	12	8	8	13
Obolevnost na 100000 preb./Morbidity rate/100,000	0,50	0,60	0,40	0,41	0,65
Štev. umrlih/Deaths	0	2	1	1	7
Umrljivost na 100000 preb./Mortality rate/100,000	0	0,10	0,05	0,05	0,35

živijo v listnatem gozdu; ta se razprostira od severozahoda proti jugovzhodu države. Do leta 1994 je na leto zbolelo 150 do 250 ljudi.

Leta 1994 je bilo v Sloveniji 531 prijavljenih primerov klopnega meningoencefalitisa, kar je 2,7 - krat več kot leta 1993. Število zbolelih se je zelo zvečalo tudi v drugih evropskih državah, kjer bolezen poznajo že vrsto let.

Največ prijav klopnega meningoencefalitisa je poleti, z vrhom avgusta. Od začetka junija do konca septembra je prijavljenih okrog 80 % vseh primerov.

Klopnemu meningoencefalitisu namenjamo pri nas veliko pozornosti zaradi njegove razširjenosti in občasno hudega bolezenskega poteka. Zaradi poklicne izpostavljenosti okuženim klopom je pri nas cepljenje ljudi, ki so pri svojem delu v tesnem stiku z bolezenskimi žarišči obvezno.

Lymska borelijoza

V Sloveniji je treba lymsko borelijozo prijaviti od leta 1986, ko je bilo prijavljenih prvih 29 primerov. Odtlej je vsako leto več prijav. Vse to kaže na boljše poznavanje bolezni, aktivnejše iskanje obolenih in večje diagnostične možnosti, pa tudi na razsežnost in razširjenost okužbe pri nas.

Leta 1994 je bilo v Sloveniji prijavljenih 2733 primerov lymške borelijoze, kar je največ doslej in za 20,5 % več kot leta 1993 oziroma trikrat več kot leta 1990 (preglednica 7).

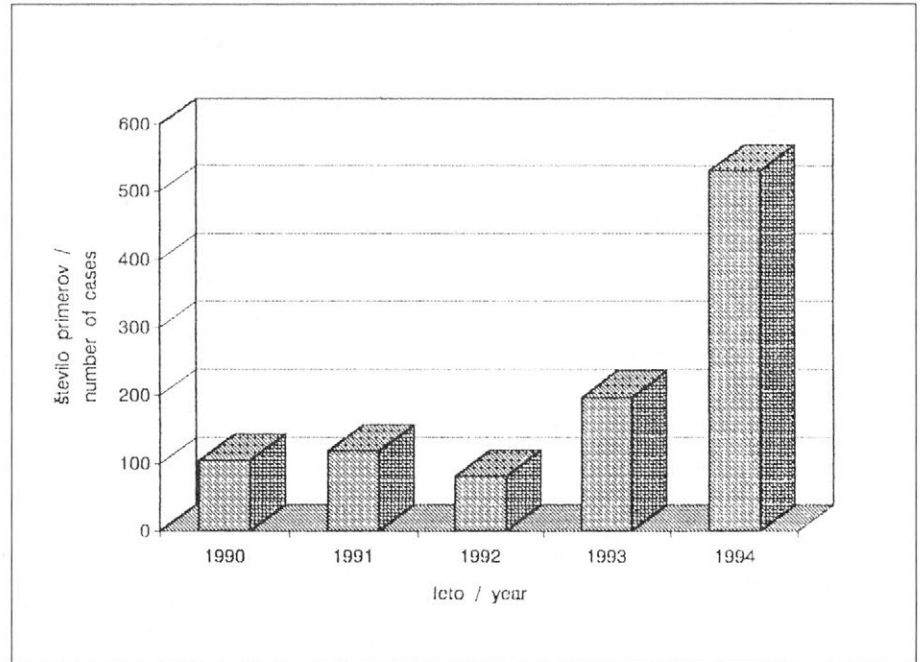
Bolezen ima tri stadije. Med prijavi je največ erythema chronicum migrans, več kot 90 %, nekaj več kot 5 % prijav je sklepnih sprememb in skoraj 1 % meningitisa.

Število prijav lymške borelijoze se začne vsako leto zvečevati že zgodaj spomladi in julija doseže vrh.

Največ zbolelih je starih 35 do 64 let. Zbolevalo tudi otroci, tudi mlajši od enega leta.

Aids in okužba s HIV

Inštitutu za varovanje zdravja Republike Slovenije je bilo do 31. decembra 1994 na podlagi zakonske obveze prijavljenih 37 primerov aidsa, kar pomeni kumu-

Slika 9. Prijavljeni primeri klopnega meningoencefalitisa v letih 1990 - 1994
Figure 9. Reported cases of tick - borne meningoencephalitis in the period 1990 - 1994

Slika 10. Prijavljeni primeri klopnega meningoencefalitisa leta 1994
Figure 10. Reported cases of tick - borne meningoencephalitis in 1994

Preglednica 7. Število prijav lymse borelioze po kliničnih simptomih v letih 1990 - 1994
Table 7. Reported cases of lyme disease in the period 1990 - 1994 (number of cases according to clinical symptoms)

Leto/Year	1990	1991	1992	1993	1994
ECM*	783	1554	1428	2175	2564
Meningitis	20	44	35	30	24
Artropatija/Arthropathy	32	29	60	62	145
Skupaj/Total	835	1627	1523	2267	2733

*erythema chronicum migrans

lativno incidenčno stopnjo 18,5 na milijon prebivalcev v obdobju od 1986 do 31. marca 1995. Letna incidenčna stopnja aidsa v tem obdobju je bila med 0,5 in 3,5 na milijon prebivalcev, kar je v primerjavi z veliko državami v zahodni Evropi še zelo malo.

Druge nalezljive bolezni

Virusni hepatitis B

Leta 1994 je bilo v Sloveniji prijavljenih 38 primerov akutnega hepatitisa B, kar je 44 % manj kot leta 1993 in najmanj v zadnjih petih letih.

Pri nas je cepljenje proti hepatitisu B obvezno za zdravstvene in druge delavce, ki so pri svojem delu izpostavljeni ostrim predmetom in človeškim izločkom, še zlasti stiku s krvjo. Zaradi cepljenja se število zbolelih med zdravstvenimi delav-

ci iz leta v leto zmanjšuje. Ker pa spada hepatitis B med spolno prenesene bolezni, ga zgolj s cepljenjem zdravstvenih delavcev ne bomo odpravili.

Prijavljene epidemije nalezljivih bolezni v letih 1990 - 1994

Analiza prijavljenih epidemij nalezljivih bolezni v letih 1990 do 1994 v Sloveniji je pokazala, da je bilo največ epidemij prijavljenih leta 1993 (64), najmanj pa leta 1991 (41). Med epidemijami so bile najpogostejše alimentarne epidemije, na drugem mestu pa so bile kontaktne (slika 11).

Najpogostejši vzroki epidemij so bili:

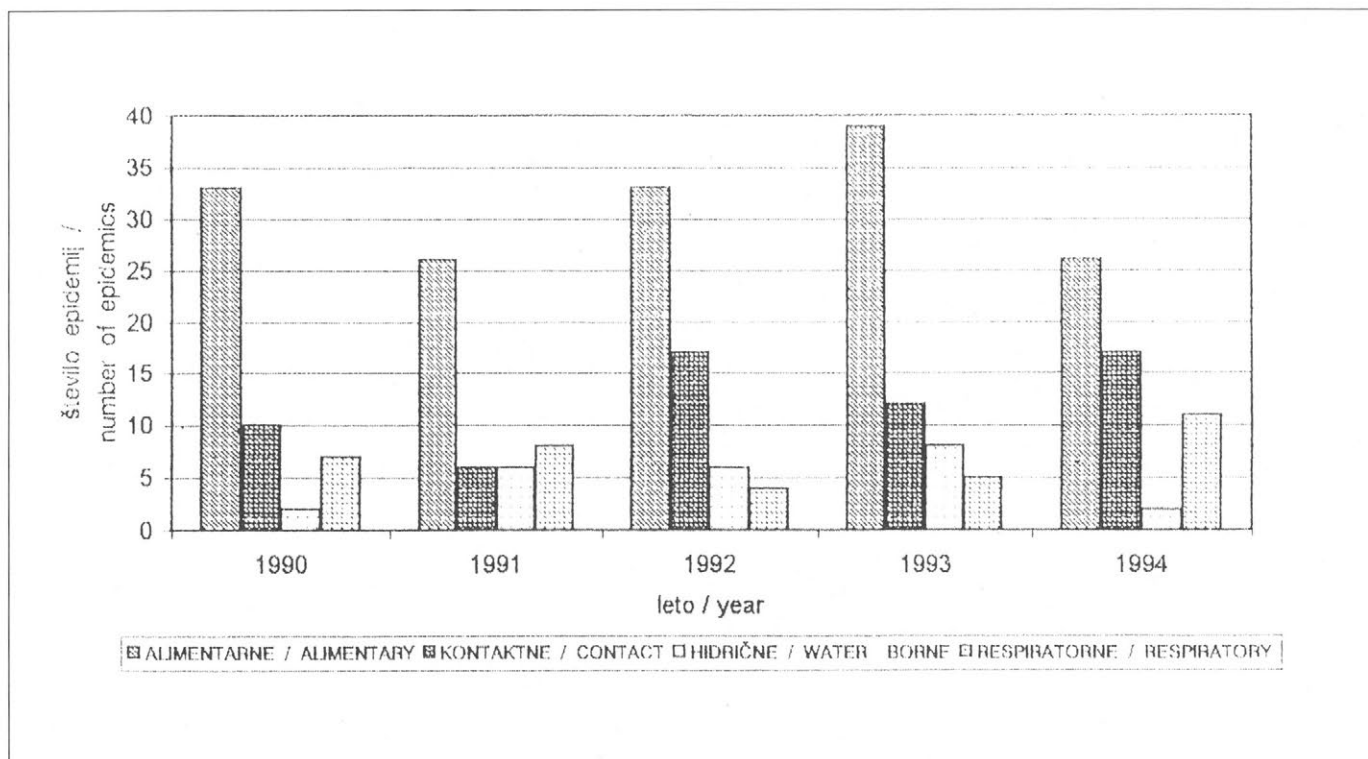
a) Pri alimentarnih epidemijah (okužba s kontaminirano hrano):

- neprimerne sanitarno higienske razmere in režim pri pripravi, prevozu in shranjevanju živil
- križanje čistih in nečistih poti
- neupoštevanje hladilne verige
- klicenoštvo med osebjem, ki hrano pripravlja in/ali razdeljuje.

b) Pri kontaktnih epidemijah (okužba po neposrednem ali posrednem stiku z zbolelim človekom):

- neprimerne sanitarno higienske razmere v kolektivih, begunskih centrih in vzgojno-varstvenih zavodih, zaradi katerih je bil olajšan obstoj in prenos patogenih povzročiteljev
- nezadostna prosvetljenost ljudi o preprečevanju širjenja okužbe
- neupoštevanje higienskih pravil.

c) Pri respiratornih epidemijah (okužba po zraku s kužnimi kapljicami ali aerosolom)

Slika 11. Prijavljene epidemije nalezljivih bolezni v letih 1990 - 1994
 Figure 11. Reported epidemics of infectious diseases in the period 1990 - 1994

- obstoj pogojev za kapljični prenos toksičnih sevov v kolektivih
- pomanjkljiva zdravstvena vzgoja o načinu prenosa okužbe
- visoka stopnja kužnosti povzročiteljev bolezni dihal.

č) Pri hidričnih epidemijah (okužba s kontaminirano vodo):

- onesnaženje pitne vode s fekalnimi odpadki in površinskimi vodami zaradi stika napeljav
- okvare naprav za kloriranje vode.

Epidemije okužb s hrano so najpogostejše v vrtcih, domovih za starejše in obratih družbene prehrane. Večkrat je vzrok epidemije okužen sladoled pri naključnih prodajalcih. Najpogosteje izoliran povzročitelj je bila *Salmonella enteritidis*, nato rotavirus in *Staphylococcus aureus*. Velikokrat pa povzročitelja ni bilo možno dokazati.

Pri epidemijah dihal, kjer se povzročitelj širi prek kužnih kapljic, zbolevalo predvsem mlajši otroci. Epidemiji škrlatinke in streptokokne angine sta pogosti predvsem v kolektivih šolskih in predšolskih otrok. Epidemije bolezni dihal so jeseni, pozimi in spomladi.

V primerjavi s prejšnjimi leti je bila nenavadna (čeprav ne nepričakovana) epidemija ošpic, ki se je začela avgusta 1994 v novomeški regiji in se je pozneje razširila na vso Slovenijo. Do 31. decembra 1994 je zbolelo 127 ljudi, največ (106) iz novomeške regije in 22 iz ljubljanske (okolica Kočevja). Prijavljen je bil tudi en smrten primer. Zboleli so predvsem proti ošpicam necepljeni in nekaj ljudi, ki so bili proti ošpicam cepljeni z enim samim odmerkom monovalentnega cepiva proti ošpicam.

Ukrepi za preprečevanje širjenja epidemije so se začeli izvajati takoj ob pojavu epidemije in so se nadaljevali tudi leta 1995:

- takojšnje cepljenje vseh necepljenih otrok, ki so bili obvezniki za cepljenje (so že dopolnili 12 mesecev)
- v primeru epidemiološke indikacije cepljenje otrok starih 6 do 12 mesecev z monovalentnim cepivom proti ošpicam
- cepljenje otrok starih več kot 18 mesecev, učencev, dijakov in študentov, ki so že bili cepljeni proti ošpicam, če so bile za to epidemiološke indikacije in je od zadnjega cepljenja minilo več kot leto dni
- opozorilo vsem zdravstvenim delavcem o pojavu epidemije v novomeški regiji in na Kočevskem.

Epidemija gripe

Značilno za gripo je, da se pojavlja v epidemijski obliki na območjih, kjer je do vzetno prebivalstvo. Najpogosteje se pojavi epidemija gripe na severni polobli med oktobrom in marcem. Virusi gripe iz skupine A in B že nekaj let niso spremenili

svojih lastnosti, zato je veliko ljudi proti njim odpornih bodisi zaradi imunosti po bolezni bodisi zaradi cepljenja. To je eden od razlogov, da tako obsežne epidemije, kot je bila leta 1918, že vrsto let ni.

Vsako jesen tudi aktivno spremljamo bolezni dihal (odvzem brisov žrela pri zbolelih zaradi akutne infekcije dihal). Zadnja leta je v epidemijah zbolelo 50 000 do 100 000 ljudi.

Ocenjujemo pa, da smo z obsegom cepljenja proti gripi zadnjih nekaj let precej omejili širjenje virusa gripe.

Sklep

Nalezljive bolezni so še vedno eden pomembnih dejavnikov, ki v Sloveniji ogrožata zdravje prebivalstva vseh starostnih skupin.

Čeprav se število prijav nalezljivih bolezni v Sloveniji zadnja leta zmanjšuje, so med posameznimi območji velike razlike. Ne vemo še ali je to res posledica manjše obolevnosti ali pa predvsem nedosledne registracije in prijavljanja.

Epidemija ošpic, ki se je začela na Dolenjskem jeseni 1994, ne preseneča glede na majhno precepljenost predšolskih otrok na posameznih območjih.

Skrb vzbuja vse več prijav umrlih za nalezljivimi boleznimi: leta 1994 jih je bilo kar 32.

Varstvo prebivalstva pred nalezljivimi boleznimi obsega sistem družbenih, skupinskih in posamičnih dejavnosti in ukrepov za njihovo preprečevanje, obvladovanje, zdravljenje in odstranjevanje njihovih posledic.

To zahteva usklajeno delovanje in vseh ravneh javnega zdravstva, zdravstvene inšpekcije in pri nekaterih boleznih tudi veterinarske službe.

Prednostne naloge na tem področju so:

- izvajanje predpisanih splošnih in posebnih ukrepov za varstvo prebivalstva pred nalezljivimi boleznimi
- spremljanje nalezljivih bolezni na podlagi z zakonom obveznega prijavljanja in laboratorijskega ugotavljanja povzročiteljev
- cepljenje, saj se lahko še vedno zgodi, da se pojavijo bolezni, ki jih ne registramo več, in zahtevajo smrtne žrtve (predvsem med najmlajšimi), enako pa velja tudi za bolezni, za katerimi zbolijo veliko manj ljudi, kot jih je pred leti
- obvladovanje zoonoz ob usklajenem delovanju zdravstvene in veterinarske stroke
- zdravstvenovzgojno delo, ki je med najpomembnejšimi nalogami.

2. Kraigher, A., Hočevar-Grom, A., Marinič-Fišer, N. in sod., 1995. Epidemiološko spremljanje nalezljivih bolezni v Sloveniji v letu 1994. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
3. P. Bres. Public Health Action in Emergencies Caused by Epidemics. WHO Geneva 1986.

Alenka Kraigher,
Ada Hočevar-Grom

Communicable diseases in Slovenia

Infectious diseases are monitored through the observation of incidence, characteristic features, forms and ways of spreading. Numbers of cases of infectious diseases, the associated death rates, information about epidemics and measures taken to prevent the occurrence and spread of infectious diseases are systematically collected and analysed by regional public health centres and the Institute of Public Health of the Republic of Slovenia.

The current incidence and mortality figures suggest that infectious diseases still represent a health problem in Slovenia and environmental factors encouraging the spread of some causative agents have not yet been completely eradicated. Yet, a downward trend in the occurrence and transmission of these diseases is noticeable thanks to systematic and consistent control and preventive measures.

In 1994, 39,636 cases of infectious diseases and 32 deaths were recorded in Slovenia. No case of diphtheria, neonatal tetanus, anthrax, brucellosis or rabies was documented. In 1994, in 41 epidemics of infectious diseases, 1,863 individuals were taken ill. As indicated by the above data and the results of the analyses made to date, the present situation cannot be considered satisfactory.

UJMA

UJMA

1. Nacionalni program na področju spremljanja in obvladovanja nalezljivih bolezni. IVZ, Ljubljana 1994.